

appropriate control of the Ministry of Justice of Ukraine or the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, especially in the context of martial law in Ukraine, may be harmful to the national security of Ukraine and adversely affect the interests of justice and the authority of Ukraine at the international level.

Key words: pre-trial investigation, investigative (search) action, exhumation of a corpse, inspection of a corpse, body identification, forensic examination.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.03>
УДК 343.1

Микола Іванович Бортун
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та процесу

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7625-8604>
E-mail: aveo-b@ukr.net

*Київський університет права
Національної академії наук України*

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПЕРТА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗУМНИХ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена значенню діяльності експерта під час проведення експертиз у кримінальному провадженні для дотримання розумних строків. Розглядаються особливості статусу експерта у кримінальному провадженні, розкрита його роль для діяльності сторін у кримінальному провадженні та виконання основних завдань кримінального провадження. Висвітлюється вплив ефективності діяльності експертних висновків на дотримання розумних строків у кримінальному провадженні.

Ключові слова: експерт, експертний висновок, розумні строки, сторони кримінального провадження, ефективність досудового розслідування.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлюється тим, що відповідно до ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висутого проти нього кримінального обвинувачення. Загальні вимоги справедливості, що містяться у статті 6 цієї конвенції, застосовуються до всіх кримінальних проваджень незалежно від типу правопорушення, яке розглядається.

Відповідно до ст. 28 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), під час кримінального провадження кожна процесуальна

дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. Зазначена засада кримінального провадження у вітчизняному кримінальному процесуальному праві вперше знайшла своє закріплення у КПК України 2012 р., її поява зумовлена, насамперед, вимогою встановити межу невизначеності підозри і обвинувачення та гарантувати право обвинуваченого від необґрунтованого і надмірного затягування кримінального провадження. Проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд.

Разом із тим, відповідно до ч.2 ст.84 КПК України, процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів, а ст.ст.242-245 КПК України не містять визначених процесуальних строків проведення судової експертизи у кримінальному провадженні, що значно ускладнює процес дотримання строків досудового розслідування та забезпечення ефективності проведення слідчих (розшукових) дій.

Дана юридична невизначеність негативно впливає на процес доказування у кримінальному провадженні та дотримання засади розумних строків. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження питання значення процесуальної діяльності експерта у кримінальному провадженні по забезпеченню засади розумних строків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що в роботах Т. В. Авер'янової, В. Д. Басая, О. В. Бауліна, А. І. Вінберга, В. Г. Гончаренка, Н. І. Клименко, М. В. Костицького, О. В. Кравчука, В. К. Лисиченка, Н. П. Майліс, О. М. Моїсєєва, Г. М. Надгорного, М. Я. Сегая, Ю. В. Циганюк та інших авторів досліджувались питання діяльності експертів із проведення експертних досліджень у рамках кримінального провадження. Проте, питання процесуальної діяльності експерта у кримінальному провадженні щодо забезпечення засади розумних строків залишається малодослідженим.

Мета дослідження. Метою статті є спроба автора дослідити питання значення процесуальної діяльності експерта у кримінальному провадженні щодо забезпечення засади розумних строків.

Викладення основного матеріалу. За роки незалежності України судова експертиза стала одним із пріоритетних засобів захисту прав і свобод громадян. Закон України «Про судову експертизу» визначає основні положення проведення незалежної, кваліфікованої та об'єктивної експертизи, орієнтованої на максимальне використання досягнення науки і техніки [1, с. 43].

Процесуальний статус експерта у кримінальному провадженні визначається ст. 69 КПК України, відповідно до якої експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право на проведення експертизи і якій доручено провести

дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого.

Якщо врахувати положення даної статті та статей 28, 36 та 242-245 КПК України то можна зробити висновок, що експерт не обмежений у своїй діяльності в рамках кримінального провадження обов'язковими процесуальними строками при проведенні експертизи, а прокурор, який відповідає за дотримання розумних строків у кримінальному провадженні, не наділений повноваженнями надавати вказівки чи доручення експерту під час проведення експертних досліджень.

Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5) затверджено Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, відповідно до п. 1.1 якої, призначення судових експертиз та експертних досліджень (далі – експертизи та дослідження) судовим експертам державних спеціалізованих науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України (далі – експертні установи) та атестованим судовим експертам, які не є працівниками державних спеціалізованих установ (далі – експерти), їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним, Цивільним процесуальним, Господарським процесуальним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кодексом адміністративного судочинства України, Митним кодексом України, Законами України, іншими нормативно-правовими актами з питань судово-експертної діяльності та цією Інструкцією.

Пунктом 1.13. Інструкції визначено, що строк проведення експертизи встановлюється керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) і не повинен перевищувати 90 календарних днів.

У разі значного завантаження експерта (за наявності у нього на виконання одночасно понад десять експертиз, у тому числі комісійних та комплексних), більший розумний строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів.

Час попереднього вивчення матеріалів не повинен перевищувати п'ятнадцяти робочих днів. Строк проведення експертизи починається з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи, і закінчується у день складання висновку експерта (повідомлення про неможливість надання висновку). Якщо закінчення встановленого строку проведення експертизи припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається наступний за ним робочий день.

Дана Інструкція теж містить поняття розумних строків, але без відсутності критеріїв, визначених у ст. 28 КПК України, де критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:

1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Пленум Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у своїй постанові від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» запропонував оцінювати поведінку учасників кримінального провадження відповідно до належного виконання ними своїх процесуальних обов'язків (зокрема, щодо явки за викликом слідчого, прокурора, судовим викликом; дотримання умов обраного запобіжного заходу; надання у передбачених законом випадках доказів тощо); існування випадків зловживання процесуальними правами тощо. При цьому слід враховувати, що використання процесуальних прав, зокрема, заявлення клопотань, скарг, не може розцінюватися як перешкодження здійсненню провадження, за винятком випадків, коли йдеться про зловживання правом.

Щодо оцінки способів здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень, запропоновано враховувати послідовність та своєчасність здійснення процесуальних дій; наявність періодів бездіяльності (неактивності), причини якої мають з'ясуватися у кожному конкретному провадженні; своєчасність повідомлення особи про підозру; обґрунтованість відкладення та зупинення кримінального провадження; своєчасність призначення кримінального провадження (кримінальної справи) до судового розгляду; встановлення випадків призначення судових засідань із великими інтервалами чи зволікання з переданням кримінального провадження з одного суду до іншого; проведення судових засідань у призначений час; дотримання строків постановлення суддею (або судом) мотивованої ухвали чи вироку і направлення копій процесуальних рішень учасникам судового провадження; повноту здійснення суддею контролю за виконанням працівниками суду своїх службових обов'язків, у тому числі щодо повідомлення учасників кримінального провадження про час та місце судового засідання; повноту та своєчасність вжиття слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом (суддею) заходів забезпечення кримінального провадження та інших заходів, спрямованих на недопущення недобросовісної поведінки учасників кримінального провадження; характер та ефективність дій, спрямованих на прискорення кримінального провадження тощо (справи «Смірнова проти Росії» від 24 липня 2003 року, «Вітрук проти України» від 16 вересня 2010 року, «Юртаєв проти України» від 31 січня 2006 року та інші).

А з урахуванням практики Європейського суду з прав людини складність кримінального провадження визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження; кількості учасників провадження (потерпілих, свідків тощо); правової кваліфікації кримінального правопорушення; наявності на

момент початку досудового розслідування відомостей щодо конкретної особи, яка ймовірно вчинила кримінальне правопорушення; характеру обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні; меж доказування; обсягу матеріалів досудових розслідувань, що об'єднані в одному провадженні; *необхідності призначення експертиз, їх складності*; обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для всебічного та повного дослідження обставин кримінального правопорушення; необхідності отримання міжнародної допомоги в рамках кримінального провадження тощо.

Аналізуючи зазначену ситуацію слід на наш погляд було б повернутися до положень Інструкції від 08.10.1998 № 53/5 пунктом 1.13 якої строк проведення експертизи встановлювався у залежності від складності дослідження, з урахуванням експертного навантаження фахівців теж керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу), але у межах:

- 10 днів – щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів і нескладних за характером досліджень;

- 1 місяця – щодо матеріалів із середньою кількістю об'єктів або середньої складності за характером досліджень;

- 2 місяців – щодо матеріалів з великою кількістю об'єктів або складних за характером досліджень;

- більше 2 місяців – щодо матеріалів з особливо великою кількістю об'єктів або найскладніших за характером досліджень (використання криміналістичного обладнання (лазерного, оптичного, електронного), проведення експериментальних досліджень, застосування декількох методів), при цьому термін виконання не повинен перевищувати 3 місяців.

Було також зазначено, що у виняткових випадках, якщо експертиза є особливо складною, потребує вирішення більше десяти питань або вирішення питань, які потребують декількох досліджень чи налічує більше п'яти томів матеріалів справи, або є комплексною чи потребує залучення фахівців із інших установ (у тому числі судово-медичних), підприємств, організацій і не може бути виконана в зазначені строки, більший розумний строк встановлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який призначив експертизу, після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів. Попереднє вивчення матеріалів при нескладних та середньої складності дослідженнях не повинно перевищувати п'яти днів; при складних та найскладніших дослідженнях – відповідно десяти та п'ятнадцяти днів.

У разі відмови органу, що призначив експертизу, у погодженні запропонованого розумного строку проведення експертизи, матеріали справи можуть бути повернені з пропозицією призначити експертизу іншим суб'єктам судово-експертної діяльності, визначеним у статті 7 Закону України «Про судову експертизу».

Таким чином експерт, який не наділений повноваженнями проводити процесуальні дії чи приймати процесуальні рішення, мав і має достатньо важелів на позапроцесуальний вплив для забезпечення розумних строків у кримінальному провадженні. З одного боку від його фаховості і сумлінності залежить своєчасне отримання відомостей, які або підтверджують факт

вчинення злочину, або його спростовують, а з іншого, – зловживання правом з боку експерта, безпідставна тяганина у проведенні експертизи і необґрунтовані маніпуляції зі строками її проведення можуть призвести до порушення прав і свобод громадян в частині дотримання розумних строків.

Висновки. Отже, враховуючи те, що висновок експерта є важливим джерелом доказів у кримінальному провадженні і діяльність експерта в цьому контексті пов'язана з нормами КПК України, було б логічним визначити строки проведення експертиз у нормах КПК України, надаючи право прокурору, слідчому судді чи суду впливати на цей процес під час призначення судових експертиз і тим самим забезпечувати не тільки їх своєчасність, але й визначення розумних строків проведення. Пошуки інноваційних джерел для підвищення якості цієї роботи, використання досягнення науки й техніки, повинно йти поруч із запровадженням нових методик проведення експертних досліджень у рамках кримінального провадження, що впливало б на забезпечення процесуальних строків, ефективності слідчих (розшукових) дій і виключало б тяганину та зловживання правом.

Перелік посилань

1. Циганюк Ю. В., Кравчук О. В. Строки проведення судових експертиз у процесуальному законодавстві України: порівняльний аналіз. URL: Циганюк Ю. В.pdf (naiau.kiev.ua)

References

1. Tsyhaniuk, Yu. V., Kravchuk, O. V. Terms of forensic examinations in the procedural legislation of Ukraine: a comparative analysis. Retrieved from: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1831/1/%D0%A6%D0%B8%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%AE.%20%D0%92.pdf> (in Ukrainian)

PROCEDURAL SIGNIFICANCE OF THE ACTIVITY OF AN EXPERT IN ENSURING REASONABLE TIME IN CRIMINAL PROCEEDINGS

M. Bortun

The article is assigned to the procedural significance of the expert's activity, under the hour of the examination in criminal proceedings for the most reasonable lines. The peculiarities of the status of an expert in criminal prosecution, and its role in the activities of parties in criminal prosecution are the main tasks of criminal prosecution. The relevance of the study is determined by the fact that, in accordance with part 1 of article 6 of the European Convention on Human Rights, everyone has the right to a fair and public hearing of his case within a reasonable time by an independent and impartial court established by law, which will resolve the dispute regarding his rights and obligations of a civil nature or establish the merits of any criminal charge brought against him. The general requirements of justice contained in Article 6 apply to all criminal proceedings regardless of the type of offence being considered.

Injecting the effectiveness of the activities of the expert visas on the development of reasonable lines in the criminal investigation. The search for innovative sources to improve the quality of this work, and the use of the achievements of science and

technology, should go hand in hand with the introduction of new methods of conducting expert research within the framework of criminal proceedings, which would affect the provision of procedural terms, the effectiveness of investigative (search) actions and would exclude delays and abuse by right.

Key words: expert, expert opinion, intelligent lines, parties to criminal proceedings, efficiency of pre-trial investigation.

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.04>
УДК 343.98

Юрій Іванович Ціжма
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0048-2236>
E-mail: yurii.tsizhma@pnu.edu.ua

*Прикарпатський національний економічний університет
імені Василя Стефаника*

Олександр Антонович Лишак
завідувач

E-mail: oleksandr.lyshak@kndise.gov.ua

*Івано-Франківське відділення
Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України*

Оксана Анатоліївна Ціжма
викладач кафедри менеджменту і маркетингу

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2860-0449>
E-mail: oksana.tsizhma@pnu.edu.ua

*Прикарпатський національний економічний університет
імені Василя Стефаника*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК СУЧАСНА РУШІЙНА СИЛА ВДОСКОНАЛЕННЯ СУДОВО- ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та методологічних аспектів судової експертизи з врахуванням процесів діджиталізації суспільства. Визначено основні проблеми та особливості проведення судових експертиз з використанням елементів цифрових технологій, вказано на доцільність застосування окремих методів в різних ситуаціях. Окреслено